VEJLEDNING

DEN PÆDAGOGISKE BASISMODEL I UDVIKLINGSPROGRAMMET FREMTIDENS DAGTILBUD

Indhold

3 Indledning
5 Fremtidens Dagtilbud – kort fortalt
8 Det dynamiske læringsmiljø
17 En målrettet, systematisk pædagogisk didaktik
28 Et målrettet forældresamarbejde
30 Ledelse som drivkraft
32 Litteratur
34 Noter

Fremtidens Dagtilbud

© 2014 Socialstyrelsen

Et konsortium bestående af Rambøll Management Consulting, Syddansk Universitet, Aarhus Universitet, Danmarks Evalueringsinstitut og University College Nordjylland har varetaget udviklingen og afprøvningen af udviklingsprogrammet på vegne af Socialstyrelsen.

Dette hæfte er udarbejdet af konsortiet. Stig Brostrøm, professor ved Institut for Uddannelse og Pædagogik (DPU), AU, har givet faglige indspil til tekst om pædagogisk didaktik.

Den endelige formidling af vejledningshæftets indhold er konsortiets ansvar.

Design: BGRAPHIC
Foto: Thomas Søndergaard
Tryk: Rosendahls A/S

INDLEDNING

Fremtidens Dagtilbud er et udviklingsprogram, der afprøves i dagtilbud for børn i alderen 0-6 år i en toårig periode. Det gælder dagplejen, vuggestuer, børnehaver og integrerede institutioner. Udviklingsprogrammet skal understøtte kommuner og dagtilbud i at udvikle en systematisk og målrettet pædagogisk didaktik og et målrettet forældresamarbejde. Dette skal styrke trivsel, udvikling og læring hos alle børn i dagtilbud og bidrage til at mindske betydningen af negativ social arv – og dermed give alle børn det bedste afsæt for et godt børneliv og senere livsmuligheder.

Udviklingsprogrammet Fremtidens Dagtilbud er igangsat af Ministeriet for Børn, Ligestilling, Integration og Sociale Forhold og gennemføres af et konsortium bestående af Institut for Uddannelse og Pædagogik (DPU), Aarhus Universitet, Center for Børnesprog ved Syddansk Universitet og Rambøll Management Consulting med Danmarks Evalueringsinstitut og University College Nordjylland act2learn som underleverandører.

Hvad kan I læse om i vejledningen?

Dette er en vejledning i, hvordan I arbejder med **den pædagogiske BASIS-model** i udviklingsprogrammet. Den pædagogiske BASIS-model beskriver, hvordan den pædagogiske praksis kan understøtte børnenes trivsel, udvikling og læring. BASIS-modellen beskriver en tilgang til at arbejde med en målrettet og systematisk pædagogisk didaktik med afsæt i understøttende analyse- og planlægningsredskaber og temahæfter om de seks pædagogiske læreplanstemaer, som bygger på aktuelt bedste viden om, hvad der styrker børnenes udvikling, trivsel og læring.

Herudover arbejdes i udviklingsprogrammet med to supplerende pædagogiske modeller. I den ene supplerende model, **BASIS-it** kommer I til at arbejde med digitale læringsredskaber som supplement til jeres øvrige pædagogiske arbejde. I den anden supplerende model, **BASIS-forældresamarbejde**, kommer I til at arbejde med et udvidet forældresamarbejde i form af læringsaktiviteter i hjemmet. I kommer først til at arbejde med disse supplerende modeller senere i afprøvningsforløbet, hvor I får mulighed for at læse om BASIS-it og BASIS-forældresamarbejde i særkilte vejledninger.

Læsevejledning

Denne vejledning beskriver den pædagogiske BASIS-models forskningsmæssige afsæt, og hvordan I konkret omsætter modellen i det pædagogiske arbejde i daginstitutioner og dagpleje. Vejledningen henvender sig derfor bredt til det pædagogiske personale i dagtilbuddet, både pædagoger, pædagogmedhjælpere og dagplejere. Med de forskellige erfaringer og den viden og praksis, der er i dagtilbuddene, vil dele af modellen være kendt for nogle, mens den for andre vil opleves som nye tænkemåder i det pædagogiske arbejde. Uanset baggrund er vejledningen relevant at læse for alle pædagogiske medarbejdere, der arbejder med udviklingsprogrammet Fremtidens Dagtilbud.

- Afsnittet **Fremtidens Dagtilbud – kort fortalt** indeholder en kort opsamlende beskrivelse af kerneelementerne i den pædagogiske BASIS-model, og hvordan disse udmøntes i praksis. Du kan læse dette afsnit, hvis du har brug for et kort oprids af den grundlæggende model i Fremtidens Dagtilbud.
- Afsnittet **Det dynamiske læringsmiljø** indeholder en beskrivelse af det grundlæggende læringssyn, de grundlæggende pædagogiske principper og den grundlæggende ramme om arbejdet med læreplanstemaerne. Du kan med fordel læse dette afsnit, hvis du har brug for viden om den pædagogiske ramme for Fremtidens Dagtilbud.
- Afsnittet **En målrettet, systematisk pædagogisk didaktik** indeholder en beskrivelse af det didaktiske proceshjul, som rammesætter arbejdet med den pædagogiske didaktik i Fremtidens Dagtilbud. Afsnittet indeholder en trin-for-trin-guide til analyse af, planlægning af, gennemførelse af og opfølgning på pædagogiske aktivitetsforløb i Fremtidens Dagtilbud. Du kan med fordel læse dette afsnit, hvis du har brug for indblik i de konkrete arbejdsprocesser i Fremtidens Dagtilbud.
- Afsnittet **Et målrettet forældresamarbejde** indeholder en beskrivelse af, hvordan forældrene bringes i spil for at understøtte det dynamiske læringsmiljø. Du kan læse dette, hvis du vil have viden om, hvordan I kan arbejde med at styrke forældreinddragelsen i udviklingen af læringsmiljøet.
- Afsnittet **Ledelsen som drivkraft** indeholder en beskrivelse af ledelsens rolle med hensyn til at understøtte en systematisk og målrettet pædagogisk didaktik og et målrettet forældresamarbejde. Du kan læse dette, hvis du vil have et kort overblik over, hvad der er ledelsens rolle i Fremtidens Dagtilbud.

FREMTIDENS DAGTILBUD – KORT FORTALT

Den pædagogiske model i Fremtidens Dagtilbud består af fire bærende elementer, som i kombination skal understøtte positive effekter for børnenes trivsel, læring og udvikling:

1. **Et dynamisk læringsmiljø**
2. **En systematisk, målrettet didaktik – det didaktiske proceshjul**
3. **Et målrettet forældresamarbejde**
4. **Ledelse som drivkraft.**

Den bærende antagelse i Fremtidens Dagtilbud er, at børnenes trivsel, læring og udvikling skal understøttes af et dynamisk læringsmiljø med fokus på kvaliteten i interaktionen og relationen mellem den voksne og barnet og samspillet i børnegruppen. Det dynamiske læringsmiljø forudsætter dels en systematisk og målrettet didaktik med en stærk refleksionskultur, dels et målrettet samarbejdet med forældrene. Sidst men ikke mindst spiller den faglige ledelse en afgørende rolle for at skabe vedvarende organisatoriske forandringer og læring. Antagelserne om, hvordan den pædagogiske BASIS-model virker, er illustreret i figuren nedenfor.

FIGUR 1
Antagelserne bag den pædagogiske model for Fremtidens Dagtilbud

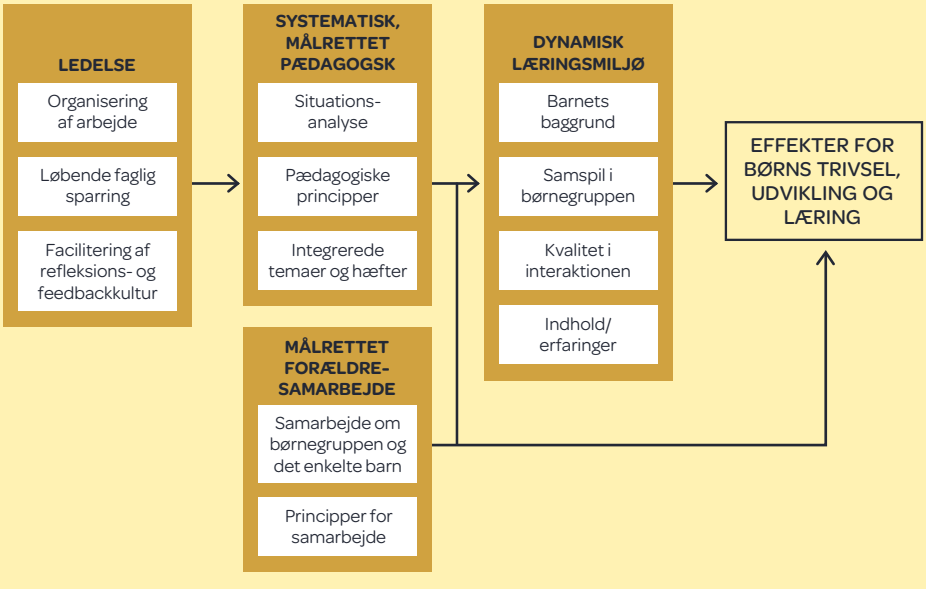

Rammen for det pædagogiske arbejde i Fremtiden Dagtilbud består af følgende elementer:

- At I arbejder med pædagogiske forløb med strukturerede pædagogiske aktiviteter i små børnegrupper. I dagplejen og vuggestuegrupper vil børnegrupperne typisk bestå af ca. fire børn, mens der i børnehavegrupper vil være ca. seks børn per børnegruppe.
- At I arbejder integreret med læreplanstemaer i tre fem-ugers perioder hvert halve år fra august 2014 til juli 2016. De pædagogiske forløb tilrettelægges, så I minimum to gange om ugen gennemfører forløb i de enkelte børnegrupper af ca. en halv times varighed, og at I herudover har fokus på, hvordan I understøtter det integrerede arbejde i jeres øvrige aktiviteter i dagtilbuddet.

I Fremtidens Dagtilbud arbejder I med en målrettet og systematisk pædagogisk didaktik som ramme om de tre fem-ugers aktivitetsforløb. Dette arbejde er omsat i et didaktisk proceshjul med følgende faser og opgaver:

Fase 1: Forberedelse af pædagogisk forløb

- **Analyse af børnegruppen**
  I starter med at gennemføre en analyse af børnegruppens forudsætninger og kompetencer. Dette sker med afsæt i Læringshjulet, som I har adgang til via jeres iPad. Der gennemføres en fuld analyse forud for den første fem-ugers periode. I de efterfølgende forløb skal I blot reflektere over udviklingen i børnegruppen i forhold til den første analyse.
- **Analyse af egen praksis**
  I skal også sammen foretage en analyse af jeres eksisterende praksis med udgangspunkt i de principper for interaktionen mellem voksen og barn og for de fysiske rammer, som I finder i aktivitetstemahæfterne. Det væsentlige er, at I i refleksionsgruppen reflekterer med hinanden over, hvad der kendetegner jeres interaktion med børnene i dag, og hvor I ser behov for ændringer.

Fase 2: Planlægning af pædagogisk forløb

- **Udvælgelse af fokusområder, pejlemærker, læringsområder og læringsmål**
  På baggrund af jeres analyse af børnegruppen skal I udvælge, hvilke fokusområder og læringsområder I vil arbejde med i den forestående fem-ugers periode, og hvilke pejlemærker og mål I vil have fokus på i arbejdet. I skal udvælge mindst ét fokusområde og læringsområde og mindst ét læringsmål for hvert læringsområde. Dette sker med afsæt i et planlægningsredskab, der er tilgængeligt på jeres iPad.
- **Refleksion over og planlægning af aktiviteter og brug af pædagogiske principper**
  I skal udvikle og tilrettelægge de pædagogiske aktiviteter til et fem-ugers forløb. Det pædagogiske forløb skal belyse det aktuelle læreplanstema, fx naturen, fra forskellige perspektiver, og I skal samtidig tilrettelægge aktiviteter, hvor I arbejder med udvalgte mål i forhold til barnets alsidige personlige udvikling, sociale kompetencer, sproglige udvikling og naturfænomener, forstået som matematik og problemløsning.

Fase 3: Gennemførelse af pædagogisk forløb

- **Anvendelse af pædagogiske principper og strategier**
  I gennemførelsen anvender I løbende de pædagogiske principper for interaktionen i aktiviteten og hjælper børnene med at holde fokus på de valgte læringsområder og læringsmål ved at anvende læringsstigen, som giver forslag til, hvordan I kan gøre aktiviteten lettere eller sværere for barnet. De generelle pædagogiske principper findes her i vejledningen, og de temaspecifikke principper fremgår af temahæfterne.
- **Udfyldelse af refleksionsnote**
  I udfylder refleksionsnoter, som følger op på gennemførelsen af aktivitetsforløbet, herunder jeres egen brug af de pædagogiske principper og børnenes deltagelse og engagement. Refleksionsnoterne er tilgængelige på jeres iPad.

Fase 4: Evaluering og refleksion

- **Analyse af refleksionsnoter og udvikling i børnegruppen**
  I analyserer sammen med jeres kolleger jeres refleksionsnoter og jeres vurdering af udviklingen i børnegruppen for at undersøge og reflektere over, om der er behov for justeringer af jeres tilgang til at arbejde med de generelle og temaspecifikke pædagogiske principper.

DET DYNAMISKE LÆRINGSMILJØ

Fremtidens Dagtilbud bygger på en forståelse af, at barnet tilegner sig og konstruerer nye kundskaber, færdigheder og handlemåder i aktivt samspil med andre. Her udgør barnets tilknytning og trivsel grundlaget for, at barnet kan få udbytte af de lege- og læringsforløb, barnet indgår i. Dagtilbuddene må derfor opfattes som et dynamisk læringsmiljø, som opstår i et samspil mellem det enkelte barn, børnegruppen, det pædagogiske personale og det pædagogiske indhold. Dette er illustreret i figuren 'Den didaktiske firkant'.[i]

FIGUR 2
Den didaktiske firkant

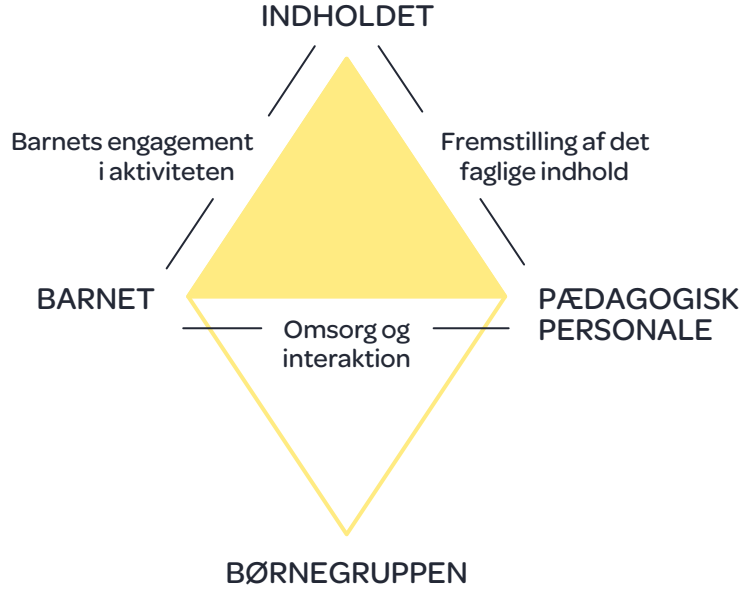

Små børn lærer gennem leg. Læringsforløb må derfor tilrettelægges med afsæt i legens karakter.[ii] I tilrettelæggelsen af læringsforløb er følgende afgørende:

- **Læring som meningsfuld fordybelse:** Leg bygger på barnets indre motivation. Ligeledes forløber læring bedst, når barnet har lærelyst, og når det i samspil med kammerater på baggrund af en undren stræber efter at udforske og finde løsninger.
- **Læring som social interaktion:** Leg er båret af en udveksling mellem roller, social interaktion og kommunikation. Læring forløber, ligesom leg, gennem social interaktion. Læring sker i to faser: først i samspil mellem mennesker, det vil sige, når barnet handler sammen med det pædagogiske personale og andre børn, og efterfølgende omdannes denne sociale læring lidt efter lidt til individuel læring.
- **Læring som nyskabende og kreativ virksomhed:** Legen er karakteriseret af, at virkeligheden suspenderes, og at børnene skaber et fiktivt rum, hvor de overskrider virkeligheden og skaber nyt. Disse elementer indgår tilsvarende i læringen. Læringen foregår ved, at barnet gennem observation og refleksion tilegner sig og gengiver verden på en subjektiv, kritisk og forvandlet måde. Læring er ikke en mekanisk gengivelse af det sete og hørte, men netop en omdannende virksomhed, da den involverer forestillede situationer og skaber meninger, der ofte er nye og kreative.
- **Læring gennem bevægelse:** Fysisk aktivitet styrker børnenes trivsel, udvikling og læring. Fysisk aktivitet forbedrer børnenes problemløsning, logiske tænkning, rumopfattelse, arbejdshukommelse, selvopfattelse og opmærksomhed og kan være et redskab til en positiv udvikling af mentale, emotionelle og sociale processer. Dette kræver varierende fysiske aktiviteter, som giver børnene passende udfordringer.[iii]

I de følgende afsnit kan I læse om, hvordan de forskellige dimensioner i 'den didaktiske firkant' er omsat i Fremtidens Dagtilbud, og hvordan I arbejder med at sætte fokus på de enkelte dimensioner og samspillet herimellem i den pædagogiske praksis.

Pædagogisk personale: Omsorg og interaktion

Omsorgs- og interaktionskvaliteten, dvs. kvaliteten af relationen og samspillet mellem jer og børnene, har stor betydning for børns trivsel, udvikling og læring i dagtilbud. Børns trivsel og læring understøttes mest effektivt, når børnenes udvikling og læring foregår i samspil med lydhøre og anerkendende voksne. Og når det pædagogiske personale organiserer og udnytter både planlagte og spontane læringssituationer til at udfordre både den samlede børnegruppe og det enkelte barn og dermed udnytte og udvide børnenes erfaringer, viden og kompetencer.[iv]

Hvad gør I for at styrke omsorgen og interaktionen i Fremtidens Dagtilbud?

- I anvender de generelle og temaspecifikke principper, når I gennemfører de pædagogiske aktivitetsforløb
- I arbejder i smågrupper: 0-2-årige i grupper a ca. 4 børn og 3 år-skolestart i grupper a ca. 6 børn.

I Fremtidens Dagtilbud er der fastlagt en række pædagogiske principper, som fremmer en høj kvalitet i omsorgen for og interaktionen med det enkelte barn. Der er en række generelle, pædagogiske principper, der er gennemgående, uanset hvilket læreplanstema der arbejdes med. Herudover er der i de enkelte temahæfter en række temaspecifikke pædagogiske principper, som knytter sig specifikt til det pågældende tema. De pædagogiske principper handler om det pædagogisk personales bevidste overvejelser over egen rolle i de pædagogiske aktiviteter. Det pædagogisk personale skal overveje, hvordan de pædagogiske principper bringes i spil i interaktionen med børnene, når aktiviteterne gennemføres i den enkelte børnegruppe. **De generelle pædagogiske principper** er:

PÆDAGOGISKE PRINCIPPER	BESKRIVELSE
Eksplicit og målrettet	Børnenes udvikling og læring styrkes bedst, når den voksne præsenterer formålet og målet med en bestemt aktivitet – dvs. viser barnet, hvad der konkret skal ske. Tilsvarende styrkes børnenes læring og udvikling, når de voksne hjælper barnet med at organisere viden ved eksplicit at samle op på, hvad barnet har udforsket, oplevet og lært.[v]
Systematisk	Ny læring bygger ovenpå det, barnet allerede kan. Børnenes udvikling og læring understøttes derfor bedst, når børnene møder nye udfordringer, der er afstemt i forhold til barnets individuelle forudsætninger og udvikling, og som præsenteres i en systematisk rækkefølge, der tager højde for, at nogle erfaringer og noget videnindhold er vigtigt at præsentere og engagere barnet i før andet. Afhængigt af det enkelte barns forudsætninger vil der naturligvis være forskel på, hvordan det enkelte barn konkret understøttes i sin læring inden for læringsmålene.[vi]

PÆDAGOGISKE PRINCIPPER	BESKRIVELSE
Engagement og involvering	Børnenes læring og udvikling forudsætter, at barnet er aktivt engagereret og involveret i læringsaktiviteten. Det er derfor vigtigt, at de voksne fremmer det enkelte barns aktive og ansvarlige deltagelse i børnefællesskabet og i læringsaktiviteterne, bl.a. ved at undersøge og understøtte barnets interesse, nysgerrighed og eksperimenteren ved at stille undersøgende og opfølgende spørgsmål. Tilsvarende må den voksne løbende balancere organiseringen af aktiviteten, så det enkelte barn ikke mister interessen. Den voksne må skiftevis lade barnet føre an og hjælpe og understøtte barnet i aktiviteter, der udvider barnets kompetencer.
Differentering/ stilladsering	Det enkelte barn har brug for at blive udfordret der, hvor barnet er i forhold til det pågældende læringsområde. Det er derfor vigtigt, at de voksne har fokus på, hvordan de bedst understøtter det enkelte barns evner og udviklingsmuligheder, og hvordan de inkluderer det enkelte barn i læringssituationen.[vii] Stilladsering tager afsæt i barnets nærmeste udviklingszone, hvor der er bevidsthed om, hvor barnet allerede mestrer en given udfordring, og hvor barnet har behov for støtte i at mestre udfordringen. Stilladsering dækker her over det pædagogiske personales nødvendige, men midlertidige støtte i forbindelse med at mestre udfordringen, som skal bidrage til, at barnet selv lærer at mestre lignende udfordringer.[viii]
Social understøttelse	Børns udvikling, trivsel og læring forudsætter varme og nære relationer, som udfoldes gennem tydelighed og anerkendelse i kommunikation og respons – med både voksne og andre børn. Det er derfor vigtigt, at de voksne indgår i en nærværende, lyttende og anerkendende kommunikation med det enkelte barn og den enkelte børnegruppe, og at de har opmærksomhed på de roller og positioner, som barnet tager eller bliver givet i børnegruppen.[ix] Den voksne må derfor være opmærksom på, hvordan han/hun organiserer og faciliterer samspil og relationer mellem børnene og mellem børn, der ikke sædvanligvis, og på eget initiativ, ville indgå i samspil med hinanden.
Brug af rollemodeller	Børns udvikling, trivsel og læring styrkes gennem samspil med og relationer til gode rollemodeller. Den voksne må derfor være opmærksom på, hvordan han/hun selv indgår som rollemodel i barnets leg og læring.

Forskning viser, at små grupper giver de mest gunstige rammer for at bringe de pædagogiske principper i spil i interaktionen mellem den voksne, det enkelte barn og børnegruppen.[x] I Fremtidens Dagtilbud skal I derfor arbejde med smågrupper som omdrejningspunkt for jeres pædagogiske aktivitetsforløb, om end dette kan suppleres af aktiviteter i den samlede børnegruppe.

Barnet: Forudsætninger, anerkendelse og værdsættelse

Det enkelte barns trivsel, udvikling og læring styrkes, når barnet er aktivt deltagende og engageret i de pædagogiske aktiviteter. Vejen til aktiv deltagelse og engagementet kræver forståelse af barnets forudsætninger og tidligere erfaringer.

Børnene træder ind i dagtilbuddets læringsmiljø med forskellige forudsætninger, som er et resultat af deres tidligere erfaringer både i hjemmet og i dagtilbuddet. Disse forudsætninger og tidligere erfaringer har betydning for, hvordan barnet indgår i læringsmiljøet. Det pædagogiske personale må derfor have forståelse af det enkelte barns forudsætninger og undersøge, hvordan det bedst understøtter det enkelte barns aktive deltagelse i leg, læring og samarbejde i dagtilbuddet. Her må der være særligt fokus på, at der i læringsmiljøet er rum til, at det enkelte barn kan udvikle sig på sine egne præmisser og blive set, accepteret og værdsat som det unikke menneske, det er.

Hvad gør I for at sætte fokus på barnets forudsætninger i Fremtidens Dagtilbud?

- **I gennemfører og reflekterer over en indledende analyse af barnets forudsætninger og samlede situation**
- **I anvender refleksionsnoter til løbende at have fokus på det enkelte barns deltagelse og engagement**
- **I anvender forskellige strategier ved hjælp af redskabet 'læringsstigen', for at give det enkelte barn passende udfordringer.**

I Fremtidens Dagtilbud sættes fokus på det enkelte barns forudsætninger både gennem en indledende analyse af børnegruppens forudsætninger, og gennem et målrettet forældresamarbejde om barnet. Derudover skal I efter hver enkelt gennemført pædagogisk aktivitet vurdere barnets deltagelse, ligesom I på kompetenceudviklingsdagen bliver/er blevet præsenteret for forskellige strategier, redskabet 'læringsstigen', som I kan bruge undervejs i den pædagogiske aktivitet for at give det enkelte barn passende udfordringer.

Børnegruppen: Fællesskab og inklusion

Det dynamiske læringsmiljø består ikke blot af relationen mellem jer og det enkelte barn, men også af fællesskabet i den bredere børnegruppe. Et inkluderende børnefællesskab i dagtilbuddet indebærer en erkendelse af og respekt for, at børnene er forskellige, men samtidig et fokus på udvikling af fællesskaber med afsæt i disse forskelligheder. Dette indebærer, at I har blik for, hvad der udgør hindringer – eller ekskluderingsmekanismer – for leg, læring og aktiv deltagelse for alle børn, ikke kun børn med særlige behov. Det handler om at vende blikket fra et fokus på hindringer hos det enkelte barn til at have fokus på hindringer for den aktive deltagelse i børnefællesskabet og i dagtilbuddets læringsmiljø. Dette skaber en øget bevidsthed om, hvordan arbejdsmåder, organisering og indhold i sig selv kan skabe hindringer for børn. Et fokus på de hindringer, som det enkelte barn møder, skaber også bevidsthed om mangler i læringsmiljøets generelle evne til at rumme mangfoldigheden.[xi]

Hvad indebærer social inklusion i Fremtidens Dagtilbud?

- **At I understøtter et dynamisk læringsmiljø, hvor børn med forskellig baggrund og forskellige forudsætninger får mulighed for at udvikle sig på egne præmisser i samspil med fællesskabet. Til gavn både for det enkelte barn og for børnegruppen som helhed.**

Indhold: Engagement og deltagelse

Børnenes trivsel, udvikling og læring forudsætter, at børnene er engagerede og aktivt deltagende i læringsmiljøet – hvad enten det handler om børneinitierede aktiviteter, voksenstøttede aktiviteter eller mere strukturerede, vokseninitierede aktiviteter. Derfor er det afgørende, at I reflekterer over, hvordan arbejdet med læreplanstemaerne tilrettelægges på en måde, der bygger på – og udvider – barnets eksisterende viden, færdigheder og kompetencer. Det pædagogiske personale kan derfor ikke blot anvende et eksisterende materiale, men må aktivt bringe sit kendskab til det enkelte barn og sin generelle faglige viden i spil for at målrette indholdet for aktiviteten, så det understøtter barnet/børnegruppen.

Pædagogiske forløb med integrerede læreplanstemaer

Fremtidens Dagtilbud definerer ikke det pædagogiske indhold i de enkelte dagtilbud, men alene en ramme for at arbejde med det pædagogiske indhold. Der har i mange dagtilbud været en praksis for at arbejde særskilt med ét eller to læreplanstemaer ad gangen i en periode. Det kan indebære en risiko for, at der i børnegruppen i begrænset omfang arbejdes med den samlede vifte af kompetencer, som læreplanstemaerne repræsenterer, og at

børnene ikke møder den kontinuitet og progression, der er nødvendig for at understøtte børnenes trivsel, udvikling og læring. I den pædagogiske BASIS-model står den kontinuerlige udvikling af børnegruppens kompetencer centralt, og der arbejdes derfor med løbende at skabe mere sammenhængende pædagogiske aktivitetsforløb. Dette sker ved at arbejde integreret med de pædagogiske læreplanstemaer.

Hvad gør I for at skabe sammenhængende pædagogiske aktivitetsforløb i Fremtidens Dagtilbud?

- **I arbejder integreret med læreplanstemaerne i fem-ugers forløb**
- **I arbejder med udvalgte læringsområder og læringsmål**
- **I reflekterer over, hvordan I inddrager de fysiske rammer og materialer, så de understøtter de læringsområder, I arbejder med i børnegruppen.**

I den integrerede model er læreplanstemaerne opdelt i to typer:

- Den ene type, som kaldes **aktivitetstemaer**, omfatter kulturelle udtryksformer og værdier, krop og bevægelse og natur
- Den anden type kaldes **læringstemaer** og omfatter sociale kompetencer, sproglig udvikling, alsidig personlig udvikling og naturfænomener.

Opdelingen afspejler temaernes indbyrdes forskellighed: Nogle temaer lægger op til, at der tilrettelægges forløb, hvor børnene får mulighed for at udforske og undersøge et tema fra forskellige perspektiver – temaerne kultur, natur og krop. Andre temaer omhandler kompetencer, der udvikles gennem konkrete erfaringer, men hvor kompetencen ikke handler om et konkret indhold, og hvor de konkrete erfaringer derfor må findes i de aktiviteter, der iværksættes, som fx kan handle om kultur, natur og kroppen.

FIGUR 3
Integrerede pædagogiske forløb ved at kombinere aktivitetstemaer og læringstemaer

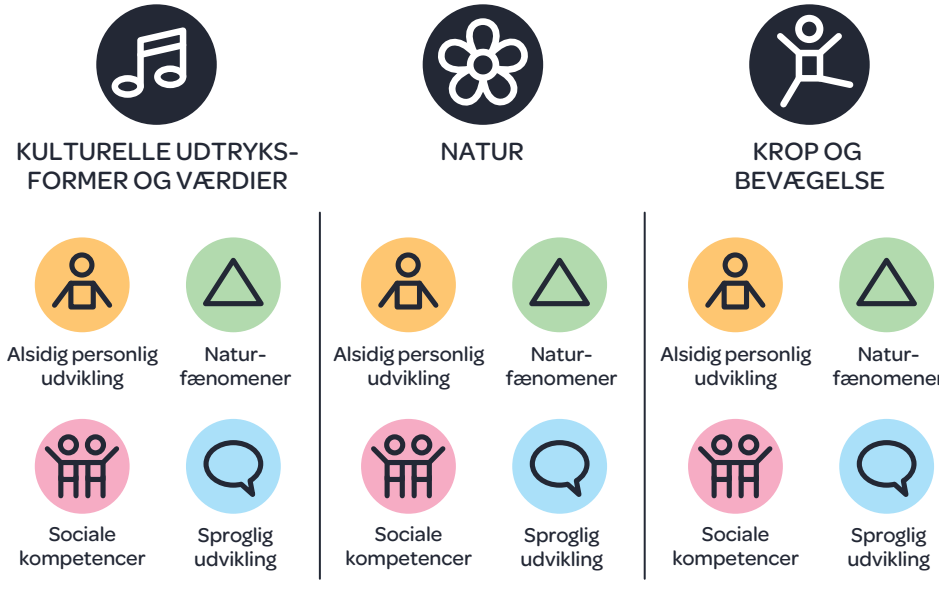

I arbejder skiftevis med de tre aktivitetstemaer i pædagogiske forløb af fem ugers varighed. De enkelte aktivitetstemaer danner rammen om et sammenhængende tematisk forløb, som gennemføres på en sådan måde, at indholdet sideløbende understøtter læringsmål for hvert af de fire læringstemaer. Det betyder, at der arbejdes med de enkelte aktivitetstemaer i et sammenhængende forløb, som giver mulighed for at arbejde i dybden med det pågældende tema, mens der i hele afprøvningsperioden arbejdes med progressionen i børnenes kompetencer inden for de fire parallelle læringstemaer. Som I måske bemærker i figuren ovenfor, så er læreplanstemaet natur og naturfænomener i Fremtidens Dagtilbud opdelt i to. Det er det for at dække temaets bredde og for at understøtte jeres arbejde med alle de forskellige områder. Natur er et aktivitetstema, mens naturfænomener indgår som et læringstema. I hæfterne om de to temaer kan du læse mere om, hvad de indeholder.

Læringsområder og læringsmål
I Fremtidens Dagtilbud er der udarbejdet temahæfter, som I kan bruge som afsæt for tilrettelæggelsen af de pædagogiske aktivitetsforløb. Inden for læringstemaerne er der i temahæfterne opstillet læringsområder og læringsmål, som de pædagogiske aktiviteter skal understøtte. Læringsområderne dækker over de underliggende kompetenceområder, som forskningen viser, er vigtige for at styrke børnenes læring og udvikling. Fordi den pædagogiske model bygger på viden om, at fokus i læringsmålene bør afspejle børns

forudsætninger for at tilegne sig erfaringer og viden inden for læringstemaet, er der opstillet aldersopdelte læringsmål for børn i aldersgrupperne 0-2 år og 3 år-skolestart.

Inden for hvert aktivitetstema er der på tilsvarende vis med afsæt i eksisterende viden udpeget fokusområder, som er vigtige at arbejde med for at understøtte børnenes læring og udvikling. Til hvert fokusområde hører et pejlemærke for barnets udvikling og læring inden for temaet.

Fysiske principper og materialer
Endelig er det vigtigt, at I har en løbede refleksion over, hvordan I bedst bringer jeres fysiske rammer og materialer i spil, så de understøtter pejlemærker og læringsmål. Der er derfor udpeget temaspecifikke principper for de fysiske rammer og materialer, som skal være grundlæggende for det aktivitetstema og de læringstemaer, som I har fokus på i de pædagogiske forløb af fem ugers varighed.

EN MÅLRETTET, SYSTEMATISK PÆDAGOGISK DIDAKTIK

Fremtidens Dagtilbud skal understøtte udviklingen af en målrettet og systematisk pædagogisk didaktik som et bærende element i den pædagogiske BASIS-model. Dette er en væsentlig forudsætning for at skabe et rigt og dynamisk læringsmiljø i dagtilbuddet. En målrettet og systematisk pædagogisk didaktik indebærer en bevidst planlægning, gennemførelse og evaluering af pædagogisk praksis for og med børnene. I kan i dette afsnit læse om, hvordan I arbejder med dette i praksis.

DIDAKTIK I DAGTILBUD

Ordet didaktik kommer af det græske ord didafkein, der betyder at undervise. I danske dagtilbud anlægges et bredt perspektiv på didaktik, som også indebærer en omsorgsdimension. Didaktik i dagtilbud kan derfor defineres som alle former for intentionel og reflekteret omsorg og opdragelse og aktivitetsforløb, der skal understøtte børns trivsel, læring, udvikling og dannelse. Det handler om at skabe et fællesskab med børn, at skabe betingelser for, at børn kan tilegne sig eller konstruere kundskaber og færdigheder, normer, indstillinger og nye handlemåder. Disse aktiviteter indgår på niveau med de omsorgsprægede aktiviteter og samværsformer. Derfor kan dagtilbuddet karakteriseres med begrebet educare.[xii]

Om end dagtilbuddets historiske tradition overvejende har været karakteriseret af en vis børnecentrering med vægt på børns selvbestemte aktiviteter, har en målrettet, systematisk og planlagt pædagogik også været synlig i dagtilbuddet. I de nordiske lande så man fra først i 1980'erne en didaktisk tilgang med refleksion over formål, mål, indhold, principper, metoder, praksis samt dokumentation og evaluering af både pædagogikken og børns læring med henblik på forandret praksis.[xiii]

Det didaktiske proceshjul

I Fremtidens Dagtilbud arbejder I med en bevidst planlægning, gennemførelse og evaluering af pædagogisk praksis ud fra fire faser, som sammen danner det didaktiske proceshjul, som er vist på næste side.

FIGUR 4
Det didaktiske proceshjul

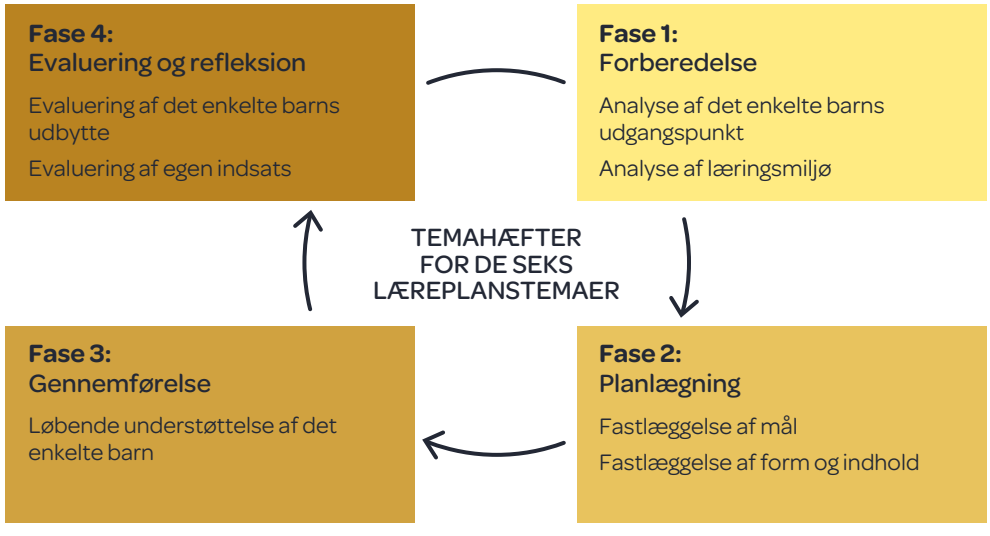

De fire faser er centrale fikspunkter for jeres arbejde med børnegrupperne i hvert enkelt pædagogisk fem-ugers forløb. Samtidig er det vigtigt, at I har fokus på koblingen mellem de enkelte fem-ugers forløb. Det kan I læse mere om på de næste sider.

Det didaktiske proceshjul indebærer, at I arbejder med at udvikle og fastholde en stærk refleksionskultur i dagtilbuddet. Dette er afsæt for, at I kan styrke samspillet mellem barn, voksne, børnegruppe i et dynamisk læringsmiljø, hvor børnene løbende møder passende udfordringer, og hvor I løbende arbejder med at nedbryde hindringer for børnenes trivsel, udvikling og læring. Jeres refleksion over den pædagogiske praksis vil foregå i et tæt samarbejde med kollegaer både på planlagte møder og gennem løbende sparring, når der i den daglige praksis er rum for at udveksle tanker om og erfaringer med arbejdet i børnegrupperne.

Rammer for en stærk refleksionskultur

I den pædagogiske model er der indlagt faste statusmøder før og efter de fem-ugers pædagogiske forløb i børnegrupperne. Disse statusmøder skal understøtte udviklingen af refleksionskulturen. Figuren viser, hvordan statusmøder og sparring er koblet til de enkelte faser i det didaktiske proceshjul, og hvordan I anvender statusmøderne til at sammentænke de tre fem-ugers forløb i en halvårlig periode.

FIGUR 5
Halvårlig periode med tre fem-ugers pædagogiske forløb

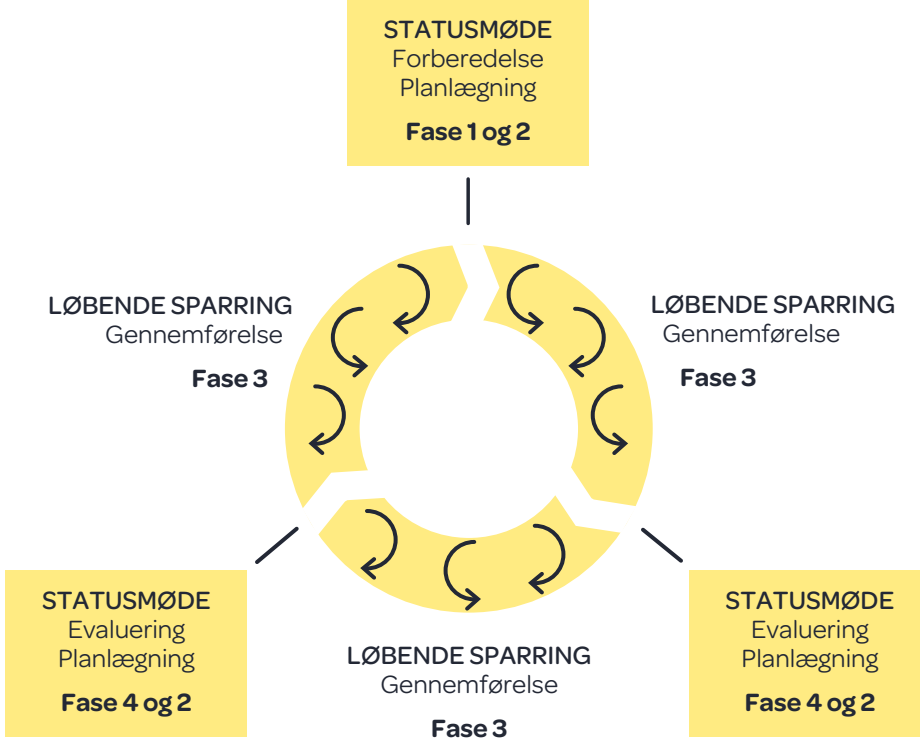

Det første statusmøde i arbejdet med den pædagogiske model har fokus på at forberede og planlægge aktiviteterne i det pædagogiske forløb (fase 1 og 2). På de efterfølgende statusmøder vil jeres refleksioner omhandle opfølgning og evaluering af det forgangne pædagogiske forløb som grundlag for, på samme møde, også at kunne planlægge det kommende pædagogiske forløb (fase 4 og 2).

Hvem og hvor mange I deltager på statusmøderne, vil afhænge af dagtilbuddets struktur og organisering:

For daginstitutioner vil det være en fordel at afholde statusmøderne inden for institutionens eksisterende struktur og faglige arenaer for samarbejde fx stuevis, i funktionsenheder, opdelt på aldersgrupper eller andre typer af enheder, som naturligt udgør en refleksionsgruppe i Fremtidens Dagtilbud. På møderne drøfter I arbejdet med de børnegrupper, som I hver især og i fællesskab understøtter. Den pædagogiske medarbejder er ansvarlig for forløbet i 2-3 børnegrupper, afhængigt af antallet af voksne og børn i refleksionsgruppen. Selve gennemførelsen af de planlagte aktiviteter kan foretages af andre end den ansvarlige pædagogiske medarbejder, så længe vedkommende har kendskab til børnenes forudsætninger og de mål og principper, som I har fundet vigtige med hensyn til at understøtte børnegruppens udvikling.

For dagplejere er det mødet i legestuen, som danner ramme om de tilbagevendende statusmøder. Den løbende sparring vil i høj grad ske gennem en dialog mellem de enkelte dagplejere og dagplejepædagogen, men kan også ske dagplejerne imellem, afhængigt af hvor ofte dagplejerne mødes i legestuerne i den enkelte dagpleje.

I de næste afsnit kan I læse om, hvordan I griber arbejdsprocessen an i det didaktiske proceshjul, og om de understøttende redskaber, som I har til rådighed i de enkelte faser.

Jeres arbejde trin for trin i fase 1-4

Fase 1: Forberedelse

Et fem-ugers pædagogisk forløb begynder med en forberedelsesfase, hvor I reflekterer over både det enkelte barns og børnegruppens forudsætninger for at deltage i og få glæde af de pædagogiske aktivitetsforløb. Det er her, I foretager en analyse af det enkelte barns situation som grundlag for at få et billede af børnegruppens samlede kompetenceprofil. I reflekterer også over jeres egen praksis, interaktionen og de fysiske rammer.

Hvilke understøttende redskaber skal I bruge?

- **Et digitalt analyseredskab** som indeholder to dele: Del 1: spørgsmål til refleksion over det enkelte barns udgangspunkt for at deltage i lege- og læringsaktiviteter som grundlag for en samlet analyse af barnets situation. Del 2: spørgsmål til refleksion over egen praksis og læringsmiljøet. Redskabet er tilgængeligt via jeres udleverede iPad.

Arbejdsprocessen: Hvad gør I?

- Forud for hver 15-ugers periode skal I på et statusmøde bruge analyseredskabet til at reflektere over og besvare spørgsmål om det enkelte barns udgangspunkt for at indgå i lege- og læringsaktiviteter. Analyseredskabet giver jer mulighed for at tale om barnets særlige behov og for at skabe et billede af barnets profil, hvor barnets ressourcer, kompetencer og udviklingsretninger drøftes. Analyseredskabet er struktureret ud fra de fire læringstemaer.

- Når I har drøftet de enkelte børn i hver børnegruppe i fællesskab, er det den enkelte pædagogiske medarbejder, som er knyttet til børnegruppen, der registrerer jeres svar i det digitale redskab. Herefter visualiserer analyseredskabet den samlede børnegruppes kompetenceprofil, så I kan danne jer et overblik over gruppens væsentligste ressourcer og behov som grundlag for det videre planlægningsarbejde i fase 2.

- En væsentlig opgave i statusmødets forberedelsesfase er også at reflektere over: Hvilke principper er en grundlæggende del af jeres praksis? Hvilke principper oplever I, er mindre synlige i jeres pædagogiske praksis? Og hvorfor? På tilsvarende vis reflekterer I over, hvorvidt og hvordan jeres pædagogiske praksis understøtter principperne for de fysiske rammer. Formålet med disse refleksioner er, at I danner jer et fælles billede af, hvordan I som voksne påvirker og skaber stimulerende læringsmiljøer med positive dynamikker, og hvor der konkret er potentialer for at styrke læringsmiljøet.

Fase 2: Planlægning

Jeres refleksioner i forberedelsesfasen udgør et kvalificeret og nødvendigt grundlag for det videre arbejde i planlægningsfasen. På baggrund af jeres refleksioner over de enkelte børn og egen praksis planlægger I nu et fem-ugers aktivitetsforløb, så det er fuldt udfoldet og klar til at gennemføre med sammenhængende aktiviteter minimum to gange om ugen, hver af ca. en halv times varighed. Planlægningen spænder over opgaver fra udvælgelse af læringsområder og læringsmål til egentlig udvikling af konkrete pædagogiske aktiviteter, som belyser pejlemærker for det aktuelle aktivitetstema og samtidig understøtter de udvalgte læringsmål for læringstemaerne. Derudover skal I fastlægge en procesplan for, hvornår, og i daginstitutioner af hvem, de forskellige pædagogiske aktiviteter gennemføres i de enkelte uger.

Hvilke understøttende redskaber skal I bruge?

- **Det digitale planlægningsredskab**, som sikrer, I kommer omkring alle dele af planlægningsarbejdet fra udvælgelse af læringsområder og mål til udarbejdelse af en egentlig procesplan for, hvornår de konkrete aktiviteter skal gennemføres. Planlægningsredskabet er tilgængeligt via jeres iPad.

- **Temahæfte** om det aktuelle aktivitetstema samt **temahæfter** om læringstemaerne. I læringstemahæfterne finder I beskrivelser af udpegede læringsområder for hvert tema, ligesom I finder tilknyttede læringsmål for de enkelte læringsområder. I aktivitetstemahæfterne kan I læse om de fokusområder og tilknyttede pejlemærker, som er vigtige for at understøtte barnets erfaringer, leg og viden i relation til temaet. Derudover finder I konkrete forslag til, hvordan aktiviteter kan tilrettelægges, som I kan lade jer inspirere af. Temahæfterne er udleveret i trykte versioner, men kan også findes i en digital version på Rambøll Results.

Arbejdsprocessen: Hvad gør I?

- For at understøtte en samlet analyse af barnets situation er det vigtigt, at I først perspektiverer og drøfter de kompetenceprofiler for børnegrupperne, som jeres analyser af de enkelte børn har givet anledning til. Det gør I ved på jeres statusmøde i refleksionsgruppen at reflektere over, hvilke livsbetingelser, familieforhold og aktuelle pædagogiske betingelser der kan skabe eventuelle hindringer for barnets leg og deltagelse eller omvendt understøtte barnets ressourcer. En fremgangsmåde kan være, at I indtænker både det pædagogiske personales, børnenes og forældres perspektiver på hverdagens mange situationer og herigennem får fokus på, hvilke rammebetingelser og relationer der har betydning for trivsel, læring og udvikling for eksempelvis de børn, som befinder sig i en udsat position.

- Med udgangspunkt i ovenstående drøftelser af børnegruppernes erfaringer, handlemåder og kundskaber udvælger I for hver børnegruppe minimum et eller evt. flere læringsområder og læringsmål, som modsvarer børnegruppens behov i forhold til de enkelte læringstemaer. Læringsmålene er aldersopdelte, sådan at I skelner mellem, hvilke mål der

skal være retningsgivende for aktivitetsforløbet, afhængigt af om det er 0-2-årige børn eller børn i alderen 3 år-skolestart. I planlægningsredskabet skal I kort begrunde, hvorfor de udvalgte læringsmål er relevante at understøtte i den enkelte børnegruppe. Dette arbejde udfører I gerne i fællesskab på statusmødet, men det er også muligt, at den enkelte pædagogiske medarbejder udvælger læringsområder og mål for de grupper, som den enkelte er ansvarlig for. Derudover skal I drøfte, om I arbejder med et eller flere fokusområder og pejlemærker inden for det aktuelle aktivitetstema for at understøtte det enkelte barns og børnegruppens erfaringer og viden med temaet.

SONDRING MELLEM VUGGESTUE-/DAGPLEJEDIDAKTIK OG BØRNEHAVEDIDAKTIK

Det er afgørende at skelne mellem en vuggestue-/dagplejedidaktik og en børnehavedidaktik. En differentiering kommer især til udtryk i forbindelse med fastlæggelse af mål og vedrørende beslutning af de pædagogiske principper, der skal være styrende for gennemførelse af praksis. Fordi de etårige ved start i dagtilbud adskilles fra deres forældre, der er deres primære tilknytningspersoner, er det afgørende, at dagtilbuddet organiserer personalet således, at alle børn har en primær tilknytningsperson. En stabil, empatisk og emotionel relation mellem det enkelte barn og dets tilknytnings person er forudsætning for barnets tilknytning, trivsel og udvikling. Pædagogisk set betyder det, at især de yngste børn har brug for organisering af de pædagogiske læringsmiljøer, hvor der er mindre børnegrupper i fysisk afskærmede miljøer med et minimum af forstyrrelser og støj, og hvor den pædagogiske medarbejder arbejder alene for at skabe de bedst mulige betingelser for at skabe zoner af intimitet og følelser. Hermed skabes betingelser for, at børnene kan indgå i et lærerigt samspil med en nærværende voksen, der kan skabe fælles og især delt opmærksomhed om et meningsfuldt indhold.[xiv]

- Når læringsmålene er udvalgt, skal I udvikle og tilrettelægge de pædagogiske aktiviteter. Det pædagogiske forløb skal belyse det aktuelle læreplanstema, fx naturen, fra forskellige perspektiver, og I skal samtidig tilrettelægge aktiviteter, hvor I arbejder med udvalgte mål med hensyn til barnets alsidige personlige udvikling, sociale kompetencer, sproglige udvikling og naturfænomener, forstået som matematik og problemlæsning. Derudover har I frie hænder til at tilrettelægge forløbene. I kan således selv vælge, om den enkelte aktivitet skal have fokus på et eller flere af de udvalgte læringsområder og læringsmål, men det er vigtigt at balancere aktiviteterne på en måde, hvor der gennem det samlede forløb er nogenlunde lige meget vægt på de udvalgte læringsområder og deres læringsmål. Det vil være en stor fordel at udvikle de pædagogiske aktiviteter i fællesskab på statusmødet, sådan at I kan bruge hinandens idéer til at tilrettelægge et særskilt pædagogisk forløb, hvor aktiviteterne er tilpasset, så den enkelte børnegruppe møder passende udfordringer. Den pædagogiske medarbejder indskriver de planlagte aktiviteter i planlægningsredskabet for hver enkelte af de børnegrupper, som han/hun er ansvarlig for.

- Som led i planlægningsfasen er det relevant, at I på statusmødet ligeledes drøfter, hvorvidt og hvordan aktivitetstemaet kan belyses gennem de øvrige aktiviteter og handlinger i jeres pædagogiske praksis, og hvordan læringsmålene på tilsvarende vis kan understøttes. Det gælder både gennem øvrige strukturerede læringsaktiviteter, gennem de spontane aktiviteter og gennem daglige rutiner som frokost, påklædning, bleskift mv. I noterer i planlægningsredskabet, hvilke dele af jeres praksis der kan understøtte arbejdet med det aktuelle aktivitetstema.
- Samtidig skal I overveje og beskrive i planlægningsredskabet, hvordan I ønsker at samarbejde med forældrene om de pædagogiske forløb. I det målrettede forældresamarbejde er det centralt, at forældrene får indblik i de mål og pædagogiske aktiviteter, som børnene deltager i. Det giver forældrene mulighed for at tale med deres barn om oplevelserne samt at understøtte barnet på områder, hvor barnet eventuelt er særligt udfordret.
- I afslutter statusmødet med at udarbejde en procesplan for, hvornår aktiviteter gennemføres i de enkelte børnegrupper to gange om ugen af ca. en halv times varighed. I daginstitutionerne skal I samtidig angive, hvem der gennemfører de enkelte aktiviteter.

Fase 3: Gennemførelse

I denne fase gennemfører I de planlagte pædagogiske forløb og aktiviteter med afsæt i planlægningen fra fase 2 i det didaktiske proceshjul. I forbindelse med gennemførelsen er det vigtigt, at det enkelte barn føler sig set, anerkendt og værdsat. Derfor er den sociale understøttelse af det enkelte barn i gruppen helt central, og der er derfor en række både generelle og temaspecifikke pædagogiske principper, som I skal bringe i spil for at understøtte det enkelte barns deltagelse og engagement i aktiviteterne. Samtidig er det vigtigt, at alle børn møder passende udfordringer – og får hjælp til at minimere og håndtere hindringer undervejs i aktiviteterne. Der vil derfor være behov for at differentiere aktiviteterne i forhold til det enkelte barns forudsætninger, hvor I kan gøre brug af forskellige strategier for at gøre aktiviteterne lettere eller sværere for barnet.

Hvilke understøttende redskaber skal I bruge?

- **Et digitalt planlægningsredskab**, som sikrer, I kommer omkring alle dele af planlægningsarbejdet fra udvælgelse af læringsområder og mål til udarbejdelse af en egentlig procesplan for, hvornår de konkrete aktiviteter skal gennemføres.
- **De generelle og temaspecifikke pædagogiske principper**, som sikrer, at I i jeres interaktion med børnene understøtter børnenes engagement, aktive deltagelse og læring.
- **Differentieringsstrategier** ved hjælp af redskabet læringsstigen, som giver forslag til, hvordan I i samspillet med børnene kan målrette aktiviteterne, så de bliver lettere eller sværere for det enkelte barn, og dermed sikrer passende udfordringer i forhold til det enkelte barns forudsætninger. Disse er I blevet introduceret til i forbindelse med kompetenceudviklingen.
- **Refleksionsnoter,** fokuserer på gennemførelsen af aktivitetsforløbene, arbejdet med de forskellige læringsområder og læringsmål samt det enkelte barns deltagelse, engagement og udbytte. Aktivitetsnoterne danner grundlag for jeres refleksion over gennemførelsen af de enkelte aktivitetsforløb og kan derfor samtidig fungere som et redskab til at tilpasse kommende aktivitetsforløb i perioden.

Arbejdsprocessen: Hvad gør I?

- **Før aktiviteten** gennemgår I planen for den aktuelle aktivitet og dine overvejelser over, hvordan aktiviteten understøtter de valgte læringsområder og læringsmål. I overvejer også, hvordan I vil gøre brug af de generelle og temaspecifikke pædagogiske principper i gennemførelsen af aktiviteten.
- **Som introduktion til aktiviteten** rammesætter I aktiviteten for børnene, og afhængigt af børnenes alder tydeliggør I formålet med aktiviteten.
- **Undervej**s i aktiviteten anvender I løbende de pædagogiske principper for interaktionen i aktiviteten og hjælper børnene med at holde fokus på de valgte læringsområder og læringsmål ved at anerkende og følge op på børnenes egne interesser. I udfordrer og hjælper børnene med gennemførelse af aktiviteterne ved at gøre aktiviteten lettere eller sværere for børnene afhængigt af behov (læringsstigen).

- **Efter aktiviteten** udfylder I refleksionsnoter, som følger op på gennemførelsen af aktivitetsforløbet, herunder jeres egen brug af de pædagogiske principper og børnenes deltagelse og engagement. Refleksionsnoterne kan I anvende som afsæt for refleksioner over det enkelte barns deltagelse og engagement og jeres egen brug af de pædagogiske principper.
- **En gang per fem-ugers periode** skal I herudover foretage en videooptagelse af den gennemførte aktivitet, som vil indgå som en del af opfølgningen på forløbet.

Undervejs i det pædagogiske forløb
I kan have glæde af at anvende refleksionsnoterne i jeres interne dialog og evaluering af aktivitetsforløbene i refleksionsgruppen som afsæt for løbende justeringer af jeres tilrettelæggelse og gennemførelse af forløbene. Fx kan I bruge refleksionsnoterne til at få blik for, om nogle børn er mindre engagerede i en type af aktiviteter, og bruge dette som afsæt for en refleksion i personalegruppen over, om der er særlige hindringer for det enkelte barns involvering i denne type af aktiviteter, og hvordan I som personale håndterer denne hindring.

Fase 4: Evaluering og refleksion

I denne fase følges op på det aktuelle fem-ugers pædagogiske temaforløb som afsæt for den endelige tilrettelæggelse og gennemførelse af det næste fem-ugers pædagogiske temaforløb. I evalueringen danner den indledende situationsanalyse sammen med refleksionsnoterne afsæt for en fælles vurdering af og refleksion over det gennemførte forløb med fokus på børnenes deltagelse og engagement i aktiviteterne, børnenes udbytte af aktiviteterne og brugen af de pædagogiske principper i aktiviteterne.

Hvilke understøttende redskaber skal I bruge?

- **En mødeguide:** Evaluerings- og refleksionsfasen understøttes af en mødeguide med beskrivelse af roller og ansvar på statusmøderne og med forslag til refleksionsspørgsmål, som kan guide jer gennem processen.
- **Et digitalt analyseredskab** som indeholder to dele: Del 1: spørgsmål til refleksion over det enkelte barns udgangspunkt for at deltage i lege- og læringsaktiviteter som grundlag for en samlet analyse af barnets situation. Del 2: spørgsmål til refleksion over egen praksis og læringsmiljøet.

Arbejdsprocessen: Hvad gør I?

- Jeres pædagogiske/daglige leder eller dagplejepædagogen i dagtilbuddet er mellem de pædagogiske forløb af fem ugers varighed ansvarlig for at indkalde til et statusmøde for hver enhed/stue eller legestuegruppe. Jeres leder/dagplejepædagog er mødeleder og faciliterer opfølgningen og evalueringen af temaforløbet med afsæt i mødeguiden.
- På mødet starter I med at kigge bagud på det gennemførte pædagogiske temaforløb. Start med faktuelt at forholde jer til, om I gennemførte forløbet og de enkelte aktiviteter som planlagt, før I med afsæt i jeres refleksionsnoter og videooptagelser analyserer børnenes deltagelse og engagement og jeres egen interaktion med og understøttelse af børnene i aktiviteterne. Når I vurderer de enkelte børns udbytte, udvikling og behov efter et fem-ugers pædagogisk forløb, kan I have glæde af at bruge jeres oprindelige registrering i analyseredskabet og strukturen heri som ramme for refleksionen over barnet og den enkelte børnegruppe, men bemærk, at det kun er forud for hvert 15-ugers forløb, at I registrerer en ny besvarelse i analyseredskabet.
- Med afsæt i jeres evaluering af det gennemførte forløb drøfter I, om der er behov for at justere og udvikle jeres tilgang til at anvende de pædagogiske strategier, og om der er forhold i organiseringen og tilrettelæggelsen af læringsmiljøet, der skal ændres for at give alle mulighed for aktiv deltagelse og engagement i gruppeaktiviteterne.
- I evalueringen af jeres egen praksis og rolle i interaktionen med det enkelte barn og børnegruppen kan I med fordel anvende jeres videooptagelser af aktivitetsforløbene. Enten kan I selv se jeres egen videooptagelse igennem med fokus på, hvordan I hver især understøtter det enkelte barns mulighed for aktiv deltagelse og engagement, og om der er behov for ændringer i jeres interaktion med det enkelte barn/børnegruppen. Eller I kan også vælge at indgå et læringspartnerskab med en kollega, hvor I udveksler videooptagelser og giver hinanden feedback på brugen af de pædagogiske principper og det læringsmiljø, der udfolder sig i aktiviteten.

ET MÅLRETTET FORÆLDRESAMARBEJDE

Barnets udvikling, læring og trivsel påvirkes af det, der finder sted i hjemmet og i dagtilbuddet og ikke mindst i samspillet mellem de to arenaer. En god kontakt mellem forældre og personale er vigtig for barnet, og jo bedre kontakt, desto mere oplever barnet kontinuitet, positive følelser og tryghed i forhold til dagtilbuddet.[xv]

Det pædagogiske personale og forældre vil naturligt indtage forskellige roller i samarbejdet, selvom fokus for begge parter er barnets trivsel og udvikling. Forældrene tager et naturligt udgangspunkt i deres eget barn. Forældrenes forudsætning for at indgå i et samarbejde med barnets dagtilbud er den følelsesmæssige og familiære tilknytning, der gør dem til eksperter i barnets hjemmeliv. Som pædagogiske personale tager I udgangspunkt både i det enkelte barn og i børnegruppen som en social gruppe. Jeres faglighed gør jer til eksperter i barnets dagtilbudsliv. Målrettet forældresamarbejde handler om at forene de to typer af ekspertviden til gavn for barnet.

Et målrettet forældresamarbejde bidrager til et dynamisk læringsmiljø

At få samarbejdet til at fungere er et fælles ansvar mellem personale og forældre. Det betyder, at det ikke alene er personalets opgave at definere samarbejdet og forældrenes rolle. Forældrenes rolle i samarbejdet defineres i interaktionen mellem den enkelte forælder og personalet, så forældrene indgår i samarbejdet med afsæt i deres forskellige forudsætninger,[xvii] men også med inddragelse af ledelsen og forældrebestyrelsen. Opbakning og ejerskab på tværs af forældregruppen er vigtigt. Det betyder også, at det er vigtigt at inddrage de forskelle, der er i forældregruppen, gennem inddragelses- og dialogformer, som er målrettet forældrenes forskellige udgangspunkter og forudsætninger. Herved skabes et stærkere afsæt for et dynamisk læringsmiljø, hvor børn med forskellig baggrund og forskellige forudsætninger får mulighed for at udvikle sig på egne præmisser. Til gavn både for det enkelte barn og for børnegruppen som helhed.

Forældresamarbejde i Fremtidens Dagtilbud

I Fremtidens Dagtilbud definerer vi målrettet forældresamarbejde ud fra to fokusområder:

1. **Organisering af forældresamarbejdet**
2. **Relationen i forældresamarbejdet.**

Et målrettet forældresamarbejde forudsætter, at dagtilbuddet organiserer forældresamarbejdet på måder, der understøtter sammenhængene i barnets liv. En god organisering af forældresamarbejdet handler således om at skabe klare rammer og systematik for, hvornår og hvordan forældre inddrages som deltagere i arbejdet med barnets/børnegruppens trivsel,

læring og udvikling i dagtilbuddet. I Fremtidens Dagtilbud er der fastlagt en række principper for målrettet forældresamarbejde, som kan fungere som inspiration til, hvordan målrettet forældresamarbejde kan tilrettelægges og faciliteres.

Principper for organisering af forældresamarbejdet er:

- Der er i dagtilbuddet etableret klare rammer og systematik for, hvornår og hvordan forældre inddrages som deltagere i arbejdet med barnets/børnegruppens trivsel, læring og udvikling
- Det pædagogiske personale organiserer samarbejdet med forældrene på måder, der understøtter sammenhængene i barnets liv og specifikt mellem dagtilbud og hjem
- Det pædagogiske personale tager højde for forskelle i forældregruppen, som kræver differentierede dialogformer om barnets og børnegruppens trivsel, udvikling og læring
- Det pædagogiske personale understøtter forældre i at kommunikere og samarbejde med andre forældre om barnet og børnegruppen i dagtilbuddet.

Et andet vigtigt fokusområde i et målrettet forældresamarbejde er relationen i forældresamarbejdet. Den gode relation har både en generel karakter og en mere specifik karakter. Med hensyn til det generelle forældresamarbejde handler den gode relation om, at pædagoger og dagplejere tager ansvar for at få afstemt de gensidige forventninger med forældrene, herunder forventninger til kommunikationen, opgaverne og ansvaret i samspillet mellem dagtilbud og hjem.

Principper for relationen i forældresamarbejdet er:

- Det pædagogiske personale og forældrene har opmærksomhed på egen rolle og handlen med hensyn til barnets og børnegruppens inklusion og fællesskab i dagtilbuddet
- Det pædagogiske personale tager ansvar for at få afstemt de gensidige forventninger med forældrene, herunder forventninger til kommunikationen, opgaverne og ansvaret i samspillet mellem dagtilbud og hjem
- Det pædagogiske personale formidler viden til forældrene om mål og metoder i det pædagogiske arbejde med børnene
- Det pædagogiske personale og forældre udveksler erfaringer om barnets trivsel, læring og udvikling ud fra deres faglige henholdsvis personlige ståsted.

Målrettet forældresamarbejde er gennemgående for alle fire faser i det didaktiske proceshjul, og navnlig i faserne 1 og 4, som drejer sig om analyse af barnets udgangspunkt og evaluering af barnets udbytte.

LEDELSE SOM DRIVKRAFT

Taskforcen for Fremtidens Dagtilbud identificerer professionelt og tydeligt lederskab på alle niveauer som et af de fire centrale pejlemærker for kvalitet i dagtilbud. Herunder professionelt og tydeligt lederskab i de enkelte dagtilbud.

I Fremtidens Dagtilbud er ledelsens rolle i dagtilbuddet koncentreret om tre aktiviteter:

- Etablering af organisatoriske rammer for det målrettede pædagogiske arbejde
- Faglig sparring og udvikling af den pædagogiske praksis
- Facilitering af refleksions- og feedbackkultur i dagtilbuddet.

Det er et centralt ledelsesansvar at tilrettelægge **de organisatoriske rammer** i dagtilbuddet, så de bedst muligt understøtter de kommunale og dagtilbudsbestemte mål for det pædagogiske arbejde. Hertil kommer også etablering af rammer for målrettet forældresamarbejde.

Ligeledes er det et ledelsesmæssigt ansvar at sikre en kontinuerlig, **faglig udvikling af medarbejderne** gennem inddragelse, faglig sparring, motivation og supervision.

Endelig er det ledelsens opgave at skabe en **refleksions- og feedbackkultur**, hvor refleksion over egen praksis danner baggrund for løbende kvalitetsudvikling i dagtilbuddene.

Ledere i dagtilbud balancerer således mellem to fagligheder: den pædagogiske faglighed og ledelsesfagligheden. Arbejdet med Fremtidens Dagtilbud vil for nogle dagtilbud betyde, at der sker ændringer i ledelsesrollen. Nogle af jer vil opleve, at ledelsen kommer tættere på det praktiske pædagogiske arbejde, eksempelvis ved aktivt at gå ind i den faglige sparring om tilrettelæggelsen og opfølgningen på den pædagogiske praksis. Andre af jer vil opleve, at den pædagogiske leder i højere grad end tidligere træder længere væk fra den konkrete praksis og i højere grad indgår i en faciliterende rolle med pædagogfaglige refleksioner på statusmøderne, og ikke mindst i form af løbende faglig sparring i de enkelte fem-ugers forløb.

Professionelt og tydeligt lederskab er vigtigt for det målrettede pædagogiske arbejde. Derfor er en stor del af Fremtidens Dagtilbud bygget op omkring kompetenceudvikling af dagtilbudsledelsen. I kraft af dagplejepædagogernes centrale rolle i forhold til at understøtte faglige pædagogske refleksioner med og blandt dagplejerne, deltager dagplejepædagogerne også i denne kompetenceudvikling.

Litteratur

Andersen, P. & Kampmann, J. (1988): Vuggestuen – hverdag og utopi. Socialpædagogisk bibliotek, Munksgaard.

Broström, S. & Thyssen, S. (1996): Kvalitet i barnets liv i daginstitutionen – Et finsk, svensk, dansk forskningsprojekt. Danmarks Pædagogiske Institut.

Broström, S. & Vejleskov, H. (2009): Didaktik i børnehaven. Planer, principper og praksis. Dafolo forlag.

Broström, S. (1996): Virksomhedsplaner i daginstitutionen. Didaktik og dannelse. Systime.

Broström, S. (2013): Didaktik i institutionen. I: Broström, S. & Ankerstjerne, T. (red.). Håndbog til pædagoguddannelsen. Ti perspektiver på pædagogik. Hans Reitzels Forlag.

Broström, S. (2014): Et legeorienteret læringsbegreb for de nul- til femårige. I: Aabro, C. (red). Læring i daginstitutioner – et erobringsforsøg. Dafolo.

Centre for Studies on Inclusive Education (2007): Inkluderingshåndbogen – Udvikling af leg, læring og deltagelse i dagtilbud. BUPL – Forbundet for pædagoger og klubfolk.

Dalli, C., White, E.J., Rockel, J., Duhn, I. with Buchanan, E., Davidson, S., Ganly, S., Kus, L. & Wang, B. (2011): Quality early childhood education for under two-year-olds: What should it look like? A literature review. Victoria University of Wellington, Institute for early childhood studies.

Gunnestad, A. (1993): Didaktikk for førskolelærere. En innføring. Tano Aschehoug.

Hansen, O. H. (2013): Vuggestuen som socialt læringsmiljø. Pædagogisk psykologisk tidsskrift, vol. 50(3), pp. 51-59.

Hviid, P. (2004): Selvbestemmelse og pædagogisk praksis. I: Ritchie, T. (red.): Relationer i teori og praksis (2. udg.). Billesø & Baltzer.

Klafki, W. (2001): Dannelsesteori og didaktik. Klim.

Kousholt, D. (2011): Børnefællesskaber og familieliv: børns hverdagsliv på tværs af daginstitution og hjem. (1 udg.). Dansk Psykologisk Forlag.

Kulturministeriets Udvalg for Idrætsforskning (2011): Fysisk aktivitet og læring – en konsensuskonference.

Lillemyr, O. F. & Søbstad, F. (1993): Didaktisk tænkning i barnehagen. Tano Aschehoug.

Nielsen, A. A., Larsen, D. O. & Quvang, C. (2013): Inkluderende forældresamarbejde – et forskningsreview. NVIE 2013. Kan downloades elektronisk på www.nvie.dk.

Nielsen, A. A. & Christoffersen, M. N. (2009): Børnehavens betydning for børns udvikling – en forskningsoversigt. SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd.

Task Force om Fremtidens Dagtilbud (2012): Fremtidens Dagtilbud – Pejlemærker fra Task Force om Fremtidens Dagtilbud. Ministeriet for Børn og Undervisning.

Yoshikawa, H., Weiland, C., Brooks-Gunn, J., Burchinal, M. R., Espinosa, L. M., Gormley, W.T., Ludwig, J., Magnuson, K. A., Phillips, D. & Zaslow, M. J. (2013): Investing in Our Future: The Evidence Base on Preschool Education. Society for Research in Child Development. The Foundation for Child Development.

Noter

i Broström & Vejleskov 2009.
ii Broström 2014: 1.
iii Kulturministeriets Udvalg for Idrætsforskning.
iv Yoshikawa et al. 2013.
v Yoshikawa et al. 2013.
vi Yoshikawa et al. 2013.
vii Yoshikawa et al. 2013.
viii Yoshikawa et al. 2013.
ix Hviid 2004.
x Dalli et al. 2011.
xi Dalli et al. 2011.
xii Broström 2013.
xiii Broström 1996; Gunnestad 1993; Lillemyr & Søbstad 1993.
xiv Hansen 2013.
xv Nielsen & Christoffersen 2009; Kousholt, 2011.
xvi Nielsen et al. 2013.

Øvrige hæfter

Aktivitetstemaer

KROP OG BEVÆGELSE

NATUR

KULTURELLE UDTRYKSFORMER OG VÆRDIER

Læringstemaer

ALSIDIG PERSONLIG UDVIKLING

SOCIALE KOMPETENCER

SPROGLIG UDVIKLING

NATURFÆNOMENER

VEJLEDNINGSHÆFTE

SOCIALSTYRELSEN